

УДК 378.1:001.8

Кукуюк О.І., аспірантка спеціальності 051 Економіка
Науковий керівник: Вагонова О.Г., д-р екон. наук, проф., зав. каф. прикладної економіки, підприємництва та публічного управління
(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Українське суспільство за роки відбудови політично-економічної незалежності перманентно перебуває у стані значущих перетворень, які привели до суттєвих економічних, політичних, соціальних і культурних змін, деякі з яких, на жаль, носять негативний прояв. Зокрема, у галузі освіти відбувається скорочення державного фінансування, поширюється жорстка, інколи, недоброчесна конкуренція між закладами вищої освіти (ЗВО), попит на освітні послуги коливається, влада не завжди здійснює системні дії щодо імплементації існуючого нормативно-правового забезпечення реформування вищої школи. Тому такі чинники обумовлюють необхідність гнучкого реагування ЗВО на ці зміни на підставі своєчасної та стратегічної адаптації до них, що дасть можливість закладу на ринку освітніх послуг як зберігати конкурентні позиції, так і підвищити свою конкурентоспроможність (метозавдання діяльності).

Отже, для виконання зазначених метозавдань подальшого розвитку заклади вищої освіти повинні, зокрема, здійснювати свою діяльність на принципах стратегічного та проектного менеджменту, по-справжньому формуватися як організації науково-дослідницького та підприємницького типу. Успішність в досягненні таких завдань в значній мірі належить державі, яка визначає необхідні стабільні нормативно-правові та економічні умови для перспективного планування діяльності закладу вищої освіти.

Одним з кроків по формуванню відповідної законодавчої бази була розробка та затвердження урядом «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (розпорядження КМУ від 23.02.2022р.). Саме цим стратегічним документом визначено основні пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також головні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 року. Стратегію було ухвалено 23 лютого, за день до повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України. З урахуванням теперішньої ситуації, завдання та заходи з реалізації потребуватимуть коригування, проте стратегічні цілі та ключові завдання залишаються незмінними [1].

Такий нормативний документ орієнтований на період входження України до Європейського Союзу. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Варто зазначити, що документ передбачає реалізацію п'яти стратегічних цілей.

1. Ефективність управління в системі вищої освіти.
2. Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти.
3. Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення.
4. Інтернаціоналізація вищої освіти України.
5. Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри [2].

В свою чергу, такі стратегічні цілі повинні вплинути на розробку стратегічних планів за видами діяльності закладу вищої освіти: освітня, науково-дослідна, фінансово-економічна, соціально-гуманітарна стратегії тощо).

Так, досягнення стратегічної цілі 2. «Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти», на наш погляд, в повній мірі можливо при розробці та впровадженні стратегічного плану розвитку фінансово-економічної діяльності ЗВО. Для досягнення такої стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено, зокрема, виконання таких завдань:

- сприяння виконанню закладами вищої освіти досліджень і консалтингу тощо для бізнесу (критерій успішності виконання завдання: обсяг досліджень та консалтингових послуг для бізнесу);
- створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти (критерій успішності виконання завдання: кількість проектів державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти);
- визначення режиму оподаткування діяльності неприбуткових закладів вищої освіти в галузі наукових досліджень та розробок (критерій успішності виконання завдання: обсяг додаткових коштів, які залишаються в закладах вищої освіти завдяки режиму оподаткування наукових досліджень та розробок) [2].

Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг.

Освітня та фінансово-економічна політика ЗВО, що базується на впровадженні скорегованої Стратегії розвитку вищої освіти в Україні, визначає основні пріоритети в управлінні й реалізації програми перспективного розвитку, основними серед яких є:

- оптимізація системи внутрішнього менеджменту й стратегічний підхід до управлінських рішень у всіх напрямках діяльності;
- оперативна адаптація закладу вищої освіти до зовнішніх соціально-економічних змін та орієнтація освітніх послуг на потреби ринку праці.

Заклади вищої освіти є активними суб'єктами ринку освітніх послуг, Конкуренція на ринку освітніх послуг дедалі загострюватиметься, що обумовлюється низкою об'єктивних тенденцій (наявність навчальних закладів різної форми власності, перевищення пропозиції над платоспроможним попитом, наявних індивідуальних освітніх запитів, масовизація вищої освіти та ін.). Відтак, розвиток вищих навчальних закладів має відбуватися на основі реалізації принципів стратегічного управління, в процесі якого реалізуються місія функціонування закладу, стратегічна програма (стратегія), вирішуються стратегічні завдання [3].

Стратегія фінансово-економічної політики вищого навчального закладу повинна ґрунтуватися на основі формування нових та використання наявних конкурентних переваг, реалізація яких, принаймні, дасть змогу досягнути стратегічної цілі 2 Стратегії розвитку вищої освіти в Україні. Але це можливо тільки при ефективному плануванні, організації, впровадженні, стимулюванні та контролі процесів корпоративного управління закладом вищої освіти на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях.

Не можна не погодитись, що завданням формування та реалізації стратегії фінансово-економічного розвитку ЗВО є забезпечення зміцнення конкурентних позицій організації за рахунок ефективного використання конкурентних переваг. В процесі розробки стратегічних рішень та реалізації стратегії фінансово-економічного розвитку на основі конкурентних переваг заклад вищої освіти розглядається як «освітня корпорація», яка надає освітні послуги відповідно до державних стандартів, статуту закладу [3].

Таким чином, впровадження методології стратегічного планування діяльності закладу вищої освіти при реформуванні системи освіти відповідно до нових викликів

дасть можливість отримати результати, які задовольняють, з одного боку, корпоративні інтереси ЗВО, а з іншого – і інтереси стейкхолдерів зовнішнього середовища.

Як вже відзначалося, деякі фінансово-економічні зміни в сфері освіти носять негативний прояв, що вимагає в подальшому виправлення такого стану на підставі вирішення взаємопов'язаних, а іноді й суперечливих завдань, серед яких вельми складно розставити пріоритети. Передусім йдеться про питання підтримки фінансово-економічного стану ЗВО на необхідному рівні й пошуку внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування, що стимулюють розвиток підприємницької (комерційної) діяльності закладів. Це загострює протиріччя між вищою школою як державною некомерційною інституцією і бізнес-принципами ринковою економіки. Проте сьогодні стало очевидним, що саме підприємницька діяльність та платне надання освітніх послуг є чи не єдиним джерелом забезпечення перспективного розвитку та дозволяє освітній організації виконувати свою місію у суспільстві [4]. Діяльність закладу вищої освіти підприємницького типу змінює його статус і структуру, методи управління, зумовлює ринкову поведінку державного ЗВО як комерційної організації та сприяє просуванню разом із освітньою й науковою діяльністю нових бізнес-проектів тощо. Сучасний заклад має вміло й ефективно здійснювати підприємницьку діяльність й раціонально використовувати зароблені кошти. Для цього необхідно переглянути застарілі принципи управління, місію, політику, стратегію і завдання закладу та сформувані нові економічні підходи менеджменту [4, 5]. Одним із критеріїв конкурентоспроможності закладу вищої освіти у сучасних умовах є мобільність і автономність у розв'язанні фінансово-економічних питань, плануванні та впровадженні бізнес-процесів на оперативному та стратегічному рівні діяльності, активна участь як державної інституції в публічно-приватному партнерстві.

Перелік посилань

1. Опубліковано стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>
2. Стратегічна піраміда розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehichna.piramida-23.02.22.pdf>
3. Ляшенко О.М., Маргасова В.Г. Економічний розвиток вищого навчального закладу як об'єкт стратегічного управління. Ефективна економіка. 2016. №8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5105>
4. Десятов Т. Стратегія розвитку закладу вищої освіти в умовах політико-економічних і соціокультурних змін. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. 2022. №1. С. 5–10. URL: <https://ped-journal.cdu.edu.ua/article/view/4481/4755>
5. Fullan M. Change Leader: Learning to Do What Matters Most, Jossey-Bass. San Francisco, 2011.